

THULITT NORGES NASJONALMINERAL:

William Hultgren

Første gang mineralet thulitt omtales er i 1812 hvor presten H.M.T. Esmark skriver om “et smukt rosenrødt fossil som synes at være et nyt fossil”. Fossil var datidens benevnelse på mineral.

Fra thulittforekomsten i Leksvik

Det var på gården Øvstebø, Kleppan i Sauland mineralet fantes. 6 forekomster er beskrevet. I dag kan en finne restene av den antagelig viktigste forekomsten, men det er nok slutt på å gjøre gode funn der. De øvrige 5 forekomstene har jeg ikke funnet, veiene er endel omlagt i område, så det er mulig at noen mindre forekomster har forsvunnet ved veiomleggingen.

Thulitt er ikke et eget mineral men en rosa variant av zoisitt. I forekomsten i Sauland forekommer thulitt sammen med den kobberholdige vesuvianvarianten cyprin. Cyprin ble beskrevet av Berselius i 1820 mens thulitt ble beskrevet av Brooke i 1823. Forekomsten i Sauland ble først beskrevet av Scherer i 1845. Befolkningen på stedet hadde nok kjent til forekomsten i lengre tid og brukt steinen til diverse pry-

formål.

Mineralet zoisitt er ett calcium-aluminiumsilikat med en hardhet på 6,5-7 på Mohs skala. Det forekommer i regionalmetamorfe eruptive bergarter som calciumholdige skifre, i basiske eruptive bergarter, uren kalksten og dolomitt. Det kan også forekomme i kvartårer.

Thulitt er Norges nasjonalmineral og det er også av noen kalt telemarksteinen. Navnet thulitt var det den svenske mineralogen A.G.Ekberg som satte på mineralet.

Navnet kan lede oppmerksomheten til Thule på Grønland, men det har ingen ting med Grønland å gjøre. Det kommer av beretningen som galleren Pytheas skrev etter at han rundt år 325 f.Kr. foretok en oppdagelsesreise fra sin hjemby Massilia (Marseille) i Gallia (Frankrike), først vest-

Stabburet på gården Øvstebø i Sauland

over og så nordover. Han kom lengre nordover enn det som tidligere var kjent og han skrev at han hadde kommet til “Ultima Thule”, det ytterste norden. Sansynligvis hadde han kommet til noen nordnorske øyer, så derav navnet.

I dag er thulitt kjent fra flere steder. Sommeren 1992 besøkte jeg noen av forekomstene. På heia i Fyresdal innover mot Setesdal dukket mineralet opp under tunnelarbeid til en kraftstasjon. Thulitt, epidot (clino-zoisitt) og gul granat ligger båndet i pent mønster; men dessverre det er en del sprekker etter skytingen. Videre var jeg på forekomsten Søre Lia i Lom. Selve thulittgangen er det lite igjen av nå. Det ligger en god del løsmasse nedover fra bruddet, men kvaliteten må vel betraktes som en thulitt-holdig bergart. Derfra gikk turen til Åstfjorden i Sør-Trøndelag hvor det fins thulitt

på en liten holme som heter Storvikholmen. Her har mineralet en nydelig rosa farge, men det er veldig mye forvitret. Noe av materialet er så løst at det kan knuses mellom fingrene. Så gikk turen til Leksvik hvor kanskje den aller fineste kvaliteten finnes. Farven på thulitten her går fra ganske lys til sterk rosa. Forekomsten ligger en drøy mars inn på fjell-området øst for Leksvik og den tilhører de 4 Hindrum-gårdene. Andre forekomster som jeg har funnet beskrevet men ikke besøker: Krokøya og purkholmen nær Kabelvær i Foldenfjorden, flere steder i Jotunheimen, i en veiskåring til E-6 i Oppdal, Heskestad nær Moi, Ånnerud i Våler i Østfold og på Averøya ved Kristiansund. Den nyeste forekomsten jeg har hørt om skal ligge i Lierne i Nord-Trøndelag.